

Leren van ervaringen

Reflectie

Inleiding

In de opleiding tot leraar basisonderwijs word je regelmatig gevraagd om te reflecteren. Reflectie wordt gezien als een belangrijk aspect van het lerarenberoep. Maar wat betekent dat en wat is reflectie nu eigenlijk? Om het heel eenvoudig te stellen: reflectie is nadenken over wat je gaat doen, wat je doet of wat je hebt gedaan. Dat lijkt misschien niet erg bijzonder. Nadenken over wat je doet is iets algemeen, dat doen alle mensen. Het verschil tussen het 'gewone' denken en reflectie is echter dat reflectie een bewuste, doelmatige en systematische poging is om iets te leren. Door middel van reflectie, heb je het vermogen om bewust iets te veranderen of om je zelf verder te ontwikkelen. Je kunt nadenken over hoe je iets tot nu toe altijd hebt aangepakt en je kunt je voornemen en een plan maken om het in de toekomst anders te doen. Je kunt reflectie dus beschouwen als een creatief vermogen, als de mogelijkheid tot het scheppen van iets nieuws. De denker Gaston Bachelard beschrijft dit op dichtelijke wijze. Hij vergelijkt reflectie met een vlam:

"Reflectie wordt gekarakteriseerd door overstijging, buiten zichzelf treden en het zichzelf overzien. De dominante beweging is die van groei, van verheffen. Het zoekt instinctief de hoogte op. De vlam staat voor de beweging omhoog, is continue in beweging, bezig om boven zichzelf uit te springen" (Bachelard 2006).

Verschillende gebieden bij reflectie

De Engelse hoogleraar Guy Claxton heeft een rijke visie uitgewerkt over wat leren is en welke aspecten bij leren een belangrijke rol spelen. Deze visie is bekend geworden onder de naam Building Learning Power en gaat er van uit dat iedereen zich kan ontwikkelen bij het leren en een betere leerder kan worden. Onderwijs heeft volgens Claxton een belangrijk doel om het leren van leerlingen te ontwikkelen (Claxton,

2006). Reflectie is dus zowel belangrijk voor je ontwikkeling als leraar als voor het leren van de leerlingen in je klas.

Claxton benoemt reflectie als de meer strategische kant bij het leren. Dit wil zeggen dat reflectie een middel is om het **proces** van leren richting te geven, (bij te sturen, te overdenken, te evalueren, etc. Hij onderscheidt bij reflectie vier gebieden die je bij jezelf en bij leerlingen kunt ontwikkelen: **planning**, **revising**, **distilling**, en **meta-learning** (Claxton, 2006).

Planning = Reflectie vooraf

Het vooruit kijken bij het leren.

Voorbeelden:

- Nadenken over moeilijkheden en obstakels die je tegen kunt komen bij het leren.
- Het leerwerk ordenen en prioriteiten stellen.
- Het maken van een tijdschema bij het leren en mogelijkheden inbouwen om je daar aan te houden.
- Nadenken over bronnen en middelen die je nodig hebt bij het leren.
- Nadenken over hulp die je nodig hebt bij het leren.

Revising = Reflectie tijdens (of reflection-in-action)

Tijdens het leren het eigen leren monitoren.

Voorbeelden:

- Zelfstandig of met anderen het eigen leren beoordelen en eventueel bijsturen.
- Zelfstandig of met anderen het leren herzien/ verbeteren.
- Tijdens het leren nadenken over de strategieën die je gebruikt en deze eventueel bijstellen.
- Je planning in de gaten houden tijdens het leren en deze eventueel bijstellen.

Distilling = Reflectie achteraf (of reflection-on-action).

Het terugkijken op het geleerde met de bedoeling om er iets van te leren.

Voorbeelden:

- Nadenken over wat er goed en minder goed ging bij een leerervaring.
- Nadenken over essentiële aspecten die een rol speelden bij de ervaring.
- Nadenken over wat je meeneemt uit het geleerde voor het vervolg.

Meta-Learning = Inzicht hebben in leren en jezelf begrijpen als leerder.

Voorbeelden:

- Weten wat leren is en wat belangrijk is bij leren.
- Kennis hebben over de werking van de hersenen, het geheugen, aandacht en reflectie.
- Weten hoe je het leren kunt verbeteren
- Kennis hebben van manieren van leren die voor jou goed werken.
- Mogelijkheden hebben om jezelf te reguleren bij het leren (omgaan met afleiding, jezelf motiveren, doorzetten als het moeilijk gaat, etc.).
- Nadenken over je ontwikkeling van leren.

In deze tekst werken we het derde gebied uit dat Claxton **distilling** noemt en het belang er van voor de ontwikkeling van jezelf als leraar bij het leren in de stage. Maar je zult merken dat ook de andere gebieden van reflectie nooit ver weg zijn en dat ze met elkaar verbonden zijn.

Leren van de praktijk

Een belangrijk onderdeel van je opleiding bestaat uit stage in de onderwijspraktijk. Zoals de naam werkplekleren aangeeft is het de bedoeling dat je door middel van de activiteiten die je onderneemt in je stage, allerlei zaken rondom het beroep gaat leren. Zelf lessen geven, omgaan met de leerlingen, samenwerken met andere leraren en ouders; de stage is een belangrijke vorm van leren tijdens de opleiding. Je leert door concreet te handelen en ervaren op te doen in echte onderwijsituaties.

Uit onderzoek is echter bekend dat het opdoen van ervaringen niet vanzelfsprekend leidt tot leren. Het is belangrijk om met regelmaat zorgvuldig na te denken over de ervaringen die je hebt opgedaan en wat je uit die ervaringen kunt leren. Zoals hierboven beschreven noemt Claxton deze vorm van reflectie **distilling**. In de scheikunde heeft distilleren onder meer de betekenis van het 'zuiveren of scheiden van vloeistoffen'. Claxton gebruikt deze metafoer om aan

te geven dat het bij reflectie gaat om het zorgvuldig nadenken over de essentiële aspecten van een leerervaring.

Zicht krijgen op wat belangrijk is kan je helpen om plannen te maken voor het vervolg van je onderwijs. Wat zou je een volgende keer anders doen? Of wat zou je juist willen behouden omdat het zo goed lijkt te werken? Reflectie kan ook behulpzaam zijn bij het bouwen van bruggen tussen theorie en praktijk. Kun je bijvoorbeeld in je reflecties relaties leggen tussen wat je hebt ervaren in de praktijk en de theorie die je hebt geleerd over onderwijzen en opvoeden?

Daarnaast kan reflectie behulpzaam zijn bij zoeken van toepassingen uit de theorie om deze in je onderwijs uit te gaan proberen (**Planning**). Dat kunnen meer formele theorieën zijn of juist persoonlijke ideeën over goed onderwijs. Reflectie is ook een systematische manier om oplossingen te bedenken voor (praktijk)problemen. Tevens kan reflectie je aanmoedigen om bijvoorbeeld je eigen opvattingen over onderwijs en opvoeden kritisch te onderzoeken (**Meta-Learning**).

Samengevat is reflectie een middel om het leren te verbeteren en ontwikkeling te richten: zowel in de context van de beroepspraktijk als met betrekking tot je professionele en persoonlijke ontwikkeling tot leraar.

Reflectiemodellen

In en rond de stage vindt als vanzelf al vaak de nodige reflectie op informele wijze plaats. Je denkt voor jezelf na over een les die je hebt uitgevoerd, je hebt een gesprekje met je mentor over iets wat deze opgevallen is bij je instructie. Het zijn zinvolle en belangrijke leermomenten en dat kan voldoende zijn. Je hoeft niet al je leerervaringen uit je stage uitvoerig te documenteren.

Zoals je uit het voorgaande hebt kunnen concluderen is het echter goed om bij het leren op de werkplek met regelmaat een aantal belangrijke leerervaringen te kiezen en deze zorgvuldiger te overdenken en de resultaten daarvan vast te leggen. Dit heeft de volgende voordelen:

- door het te beschrijven denk je vaak diepgaander na over de leerervaring.
- door het vast te leggen maak je plannen, inzichten, ideeën, voornemens minder vluchtig en kun je concrete afspraken

maken voor het vervolg.
- door je reflectie te beschrijven geef je je begeleiders inzicht in je ontwikkeling, je manier van denken, waar je staat en waar je naar toe gaat en kunnen zij je daarbij verder helpen.

Reflectie is een vaardigheid die je kunt leren. Het is belangrijk dat je verschillende manieren leert om te reflecteren om zoveel mogelijk uit je praktijkervaringen te halen. Daarbij gaat het niet alleen om het zelfstandig onderzoeken van eigen ervaringen. Reflectie kan ook een gedeelde activiteit zijn. Met anderen (begeleiders, collega's, medestudenten) nadenken over leerervaringen/ praktijkproblemen is een belangrijke vorm van reflectie. Dit wordt ook wel intervisie genoemd.

Vanaf het eerste jaar van de opleiding leer je drie modellen te gebruiken voor de reflectie op de onderwijsactiviteiten die je verzorgt in de stage:

Model 1: Het reflectiegesprek

Model 2: TVP

Model 3: De snelle reflectie

In het eerste semester van het eerste jaar werk je met model 1: het reflectiegesprek. In het tweede semester ga je daarnaast het TVP model en de snelle reflectie toepassen. Bij het gebruik van de modellen zul je waarschijnlijk gaan ervaren dat je een voorkeur voor bepaalde manieren van reflectie ontwikkelt. Het doel is dat uiteindelijk dat je de beschikking hebt over verschillende manieren van reflecteren en dat je weet welke manieren het beste bij je passen. De drie reflectiemodellen worden in deze tekst verder toegelicht.

Bronnen

Brockbank, A. & I. McGill (1998). *Facilitating Reflective Learning in Higher Education*, Open University Press.
Claxton, G. (2006). *Building Learning Power. Helping Young People Become Better Learners*. TLO.
Janssens, M. (2008). *De kunst van reflectie. Werkboek voor leraren*. ThiemeMeulenhoff.
Korthagen, F., B. Koster, K. Melief & A. Tigchelaar (2002). *Docenten leren reflecteren, systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*. Nelissen.
Pollard, A. (2014). *Reflective Teaching, Effective and Evidence-Informed Professional Practice*. Continuum.

Model 1: Het reflectiegesprek

In de gesprekken met je mentor, stagedocent, of opleider in de school vindt een belangrijke deel van de reflectie plaats. Begeleiders kunnen je een ander perspectief bieden of juist bevestigen wat jij zelf ook hebt opgemerkt. Vaak zijn dit soort gesprekken meer informeel en dat is prima. Je praat met elkaar na over de onderwijsactiviteit en wat er goed en minder goed ging en wat je een volgende keer anders zou kunnen doen.

Daarnaast is het echter goed om een dergelijk reflectiegesprek af en toe een meer formeel karakter te geven. Dan is het van belang dat je een aantal belangrijke zaken kort noteert van het gesprek en de afspraken die je maakt voor een volgende keer. Vragen die bij deze reflectie centraal kunnen staan zijn bijvoorbeeld:

Wat ging er goed in de les en waarom?

Wat ging er minder of niet goed in de les en waarom?

Wat zou je een volgende keer anders kunnen doen?

Welke tips krijg je van je begeleider?

Wat neem je mee uit deze ervaringen voor een volgende keer?

Welk concreet plan kun je formuleren voor een volgende onderwijsactiviteit?

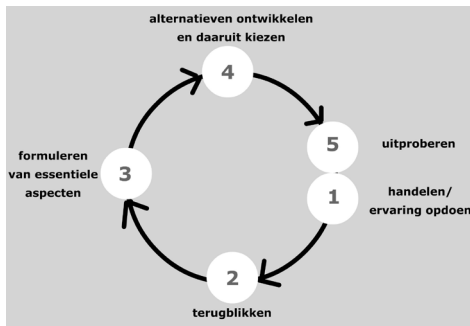
Op de volgende pagina zie je een voorbeeld van een reflectie volgens het gespreksmodel. In de kolom reflecties worden kort en kernachtig een aantal belangrijke punten genoteerd die uit het reflectiegesprek naar voren zijn gekomen. Daarna worden een of meer afspraken voor het vervolg beschreven die samen met de begeleider (mentor, stagedocent, opleider) zijn gemaakt. Het is belangrijk om die afspraken zo concreet mogelijk te beschrijven. Om de afspraken te bekrachtigen, zetten zowel je begeleider als jij een paragraaf onder het verslag.

REFLECTIEGESPREK			
Naam student:		Leerjaar:	
Naam mentor:		Groep:	
Naam stagedocent:		Datum:	
Onderwijsactiviteit:			
REFLECTIES (belangrijkste punten kort noteren)			
<p>Ik gaf zelf aan dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ik nog een beetje zoekende was om de juiste vragen te stellen. Vragen zodat leerlingen zelf dieper over de leerstof gaan nadenken. - Dat ik ook nog een beetje zoekende was hoe ik de les af moest sluiten. <p>Mijn mentor gaf aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dat ik stilte verwacht, maar de leerlingen soms iets te veel ruimte geef om er tussendoor te antwoorden (gaat prima, maar kan soms beter). - Ik ook de leerlingen een beurt geef die niet een vinger opsteken (positief). - Ik goede vragen stelde en ook wist aan wie ik welke vraag kon stellen qua niveau. 			
GEMAAKTE AFSPRAKEN			
<p>Voor een volgende keer moet ik opletten dat ik duidelijker en concreter vragen stel. Bijvoorbeeld: in de les van vandaag vroeg ik: "Waar zit meer in?". Hierbij moet ik er opletten dat ik ga vragen: "Waar zit meer water in?".</p> <p>Verder gaf mijn mentor mij als tip mee om bij de voorbereiding van de lessen de vragen die ik wil gaan stellen alvast uit te schrijven voor mezelf zodat ik tijdens de les beter weet hoe ik de vraag moet stellen. Ook m.b.t. de afsluiting van de les. Dit zal het gemakkelijker maken.</p>			
PARAAF STUDENT		PARAAF MENTOR	
			

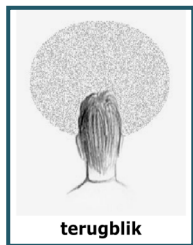
Figuur 1: Voorbeeld snelle reflectie

Model 2: TVP

Het TVP model is een stappenplan voor een systematische en doelgerichte reflectie op ervaringen die zijn opgedaan in de onderwijspraktijk. De letters TVP staan voor de drie stappen die bij het model worden onderscheiden: Terugblik, Verdieping, Plan. Het model is afgeleid van de reflectiecyclus van Korthagen. Daarin wordt reflectie als een proces beschreven dat bestaat uit een aantal fasen (zie Figuur 2). De T van het TVP model behoort bij fase 2, de V van verdieping bij fase 3 en de P van plan bij fase 4 van de reflectiecyclus. In het vervolg worden de drie stappen TVP nader toegelicht.

Figuur 2: Reflectiecyclus Korthagen

terugblik

Stap 1: Terugblikken (T)

Bij de eerste stap zien we een beeld van een persoon die een gebeurtenis beschouwt die al geweest is in de tijd (de terugblik).

De ervaring waar de persoon op terugkijkt, is verbeeld als een nog vaag en grijs gebied of wolk. Het wil uitdrukken dat direct na de ervaring vaak nog niet alles even helder is. De ervaringen moeten soms nog geordend worden en meer betekenis krijgen. Wellicht herken je dit als je net een les hebt gegeven, of wanneer je aan het einde van een dag of dagdeel nadenkt over wat er allemaal heeft plaatsgevonden in je groep. Soms kan het helpen om eerst even wat afstand te nemen en de ervaringen te laten bezinken.

Bij de fase van de terugblik kan het gaan om vrij algemene indrukken met betrekking tot een les of een dagdeel. Je kunt het gevoel hebben dat het een zinvolle onderwijsdag is geweest, dat de leerlingen goed hebben gewerkt, dat je

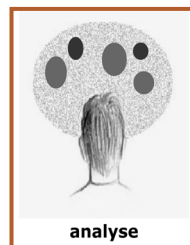
een aantal kinderen goed hebt kunnen helpen. Of dat het moeizaam ging, dat de dingen niet liepen zoals je ze had bedacht, dat je het graag anders zou willen. Wellicht kun je ook al gelijk een aantal concrete zaken aanwijzen die je bij zijn gebeven en die essentieel zijn voor de opgedane ervaring; een overgang van een les, een opmerking van een leerling, een onverwachte wending.

De fasen die in het model zo keurig worden onderscheiden, zijn bij de werkelijke reflectie lang niet altijd zo duidelijk uit elkaar te houden. De kracht van het TVP model is echter dat het na de fase van de eerste indrukken, de reflectie stuurt naar een verdere verdieping.

Stap 2: Verdieping (V)

De fase na de terugblik moet zorgdragen voor een verdieping en is een belangrijke stap in de systematische reflectie. De opgedane kennis en ervaringen worden in deze fase nader onderzocht op mogelijk belangrijke aspecten, op eventuele relaties en op (persoonlijke) betekenissen. Er zijn verschillende manieren om die verdieping tot stand te brengen. We werken drie verschillende manieren van kijken en onderzoeken uit die je kunt gebruiken voor een verdieping van de reflectie en die corresponderen met drie beelden: analyse, samenhang en spiegel.

Elk van de beelden biedt de mogelijkheid om complexe gehelen (zoals onderwijssituaties) gericht en vanuit een eigen perspectief te verkennen. De volgorde van deze onderzoekswijzen ligt niet vast en is afhankelijk van voorkeuren en kwaliteiten van jezelf. Tevens lopen de perspectieven vaak door elkaar en zijn ze met elkaar verbonden. Het is echter waardevol om de manieren van kijken en onderzoeken in eerste instantie afzonderlijk te beschouwen. Het maakt duidelijk wat de karakteristieke kenmerken zijn van de verschillende perspectieven.

analyse

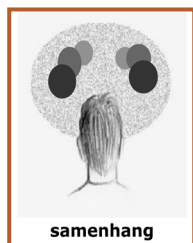
Analyse – mes en bril

Bij analyse gaat het om het vermogen om een complex geheel (zoals een gegeven les) in verschillende onderdelen te bezien en deze onderdelen verder in detail te bestuderen. In het beeld hiernaast zien we dat er in de ervaring enige helderheid

begint te ontstaan. Er lichten bepaalde delen op die – terugkijkend - van belang lijken te zijn geweest in de ervaring. Misschien gaat het om de inleiding van de les, de duidelijkheid van de instructie, de begeleiding van het individuele werk, de relatie met de leerlingen, het moment van de les, een vraag die een leerling stelde, een ordemaatregel die is uitgetoetst, enzovoort.

Bij de analyse maak je een keuze uit aspecten die van belang lijken te zijn voor de ervaring en deze aspecten ga je nader overdenken. Wat was – achteraf gezien – het belangrijkste van de inleiding? Wat was er goed en minder goed met betrekking tot de instructie? Wat was de kwaliteit van het zelfstandig werken van de leerlingen? Deze wijze van analyse kun je beschouwen als het werken met een mes waarbij je het oorspronkelijke geheel in logische stukken snijdt en je ieder deel afzonderlijk beschouwt. Je kunt bijvoorbeeld een les in drie logische stukken snijden; een inleiding, een kern en een afsluiting. Of je kunt de les verdelen in de activiteiten van de leerlingen en de activiteiten van de leraar en deze afzonderlijk onderzoeken.

Het proces van analyse kun je ook beschrijven met het kijken door een bril. Met een bril zie je het geheel vanuit een onderwerp of vanuit een vraag. Hierdoor krijg je een bepaald perspectief. Zo kun je naar een les kijken met de vraag; 'Op welke wijze werd er door de leerlingen samengewerkt in de les?' of 'Welke leerdoelen zijn er bereikt in deze les?' Bij de analyse met een bril *zoom je in* op (belangrijke) aspecten van het lesgeven.

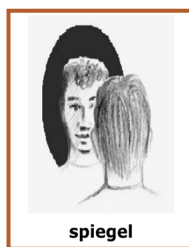
Samenhang

Het tweede beeld van de verdiepfase staat voor het vermogen om relaties en verbanden te zien in de opgedane ervaringen. Je gaat hier gericht op zoek naar mogelijke samenhang

tussen aspecten. Je vraagt je bijvoorbeeld af welke verbanden zouden kunnen bestaan tussen gedrag van jezelf en dat van leerlingen, tussen de instructie die je gaf en de manier waarop leerlingen aan het werk gingen, tussen de reacties van leerlingen en je eigen gevoelens, tussen het tijdstip van de dag en de sfeer in de groep. Je probeert mogelijke oorzaken aan te wijzen voor bepaalde gebeurtenissen. Hoe kwam het dat de afsluiting van de

les zo rommelig verliep? Waarom liep het zelfstandig werken juist zo goed? Welke relatie had de voorbereiding van de les met hoe deze zich in de praktijk ontwikkelde? Welk gevolg had een specifieke vraag van een leerling op het verdere verloop van de les?

Bij het vermogen om samenhang te zien wordt een soort 'helikopterblik' van je gevraagd. Alsof je van bovenaf naar een landschap kijkt en daardoor ziet waar bepaalde wegen, rivieren vandaan komen en welke richting ze opgaan. In het beeld van de persoon die terugblijkt zien we dat delen in het grijze gebied oplichten en over elkaar heen schuiven. De verschillende aspecten uit de ervaring staan in verband met elkaar en krijgen daardoor betekenis.

Spiegel

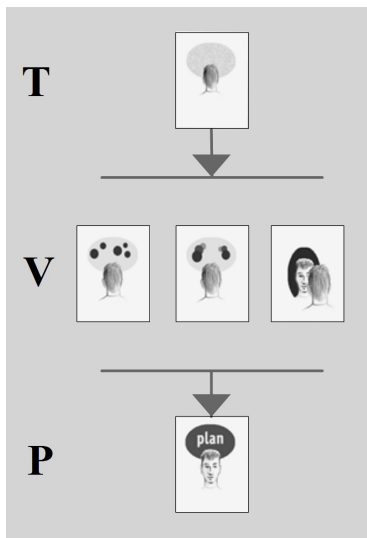
Het derde beeld uit de verdiepfase heeft betrekking op het vermogen om opgedane kennis en ervaring nadrukkelijk aan jezelf te verbinden. Het is het beeld 'spiegel' en je kunt hier

bijvoorbeeld denken aan betekenissen die je aan ervaringen geeft. Een leerling die niet zoveel heeft gezegd tijdens je les; hoe interpreteer je dat? Een leerling die assertief is en het hoogste woord heeft; welke waardering heb je daarvoor en wat zegt dit over jou? Je kunt bij de spiegel ook denken aan de rol die je zelf hebt gespeeld in het wel of niet slagen van de les of het begeleiden van groepsprocessen. Je kunt je richten op persoonskenmerken (zoals geduld, vertrouwen en humor) die je hebben geholpen bij het uitvoeren van het onderwijs of die je juist in de weg stonden. Je kunt eigen overtuigingen bewust maken die je hebt ten aanzien van het lerarenberoep; waar sta je voor, waar doe je het voor? Of eigen opvattingen en concepten ten aanzien van onderwijzen en opvoeden kritisch beschouwen. Bij het beeld 'spiegel' onderzoek je nadrukkelijk sterke punten en mogelijkheden van jezelf ten aanzien van het lerarenberoep en aspecten waar uitdagingen voor je liggen.

De drie beelden **analyse**, **samenhang** en **spiegel** die hier zijn besproken, geven mogelijkheden voor een verdere verdieping. De perspectieven die zij bieden, zijn uiteraard lang niet altijd zo keurig van elkaar gescheiden. Vaak lopen ze door elkaar heen. Je kunt echter bepaalde voorkeuren hebben bij reflectie.

Misschien ben je meer analytisch ingesteld en gericht op afzonderlijke aspecten van de ervaring. Een mogelijke uitdaging zou dan zijn om de afzonderlijke aspecten meer met elkaar te verbinden door het zoeken naar relaties en samenhang.

Daarnaast kan het voorkomen dat je als leraar een ervaring goed kan analyseren op belangrijke elementen en gemakkelijk relaties kan leggen tussen verschillende aspecten, maar dat je geneigd bent om je eigen rol in de situatie buiten beschouwing te laten. Bij ordeproblemen kunnen leraren bijvoorbeeld het gevoel hebben dat ze niet zoveel invloed hebben op het groepsgebeuren. Uitspraken als 'Het is nu eenmaal een moeilijke klas en andere leraren vinden dat ook' en 'Er is zeker storm op komst' verwijzen daar naar. Het kan ook zijn dat er zaken een rol spelen als bescheidenheid, weerstand of blokkades die het verhinderen om naar eigen sterke en zwakke punten te kijken. Alert zijn op de mogelijkheden die de drie beelden bieden kan ervoor zorgen dat je bepaalde eenzijdigheden in de reflectie weet aan te vullen met andere perspectieven. Dit kan uiteindelijk leiden tot een rijkere opbrengst die je mee kunt nemen naar stap 3: Plan.

zijn bedoeld ter ondersteuning. Je kunt de hulpvragen en het reflectiemodel TVP vinden op de volgende twee pagina's.

Stap 3: Plan (P)

Essentieel bij reflectie is wat je uiteindelijk gaat doen met wat je uit de ervaringen hebt gehaald. Het **plan** volgt op wat bij de verdieping is verkend, verhelderd, uitgediept.

Het beeld dat erbij hoort is die van de persoon die vooruit kijkt. In deze stap is het van belang om te komen tot een voornemen of besluit dat je daadwerkelijk uit kunt voeren bij een volgende onderwijsactiviteit. Het is daarbij vaak verstandig om je plan de nodige scherpte en concreetheid te geven.

Terugblik, verdieping, plan (TVP)

De drie uitgewerkte stappen van TVP vormen als het goed is bij je reflectie een consistent verhaal. Iets wat is opgemerkt en genoteerd bij de terugblik wordt uitgewerkt bij de verdieping en afgerond met een concreet plan bij de derde en laatste stap. Om de verschillende stappen uit te werken zijn er hulpvragen opgesteld die je reflectie richting kunnen geven. Het is uiteraard niet de bedoeling dat je deze allemaal gaat beantwoorden. De vragen

HULPVRAGEN				
Terugblik				
<p>Wat zijn je eerste algemene indrukken? Welke eerste gedachten komen bij je boven? Welke gevoelens overheersen? Wat waren je bedoelingen, wat wilde je?</p>				
Verdieping				
<p>Geef een concreet voorbeeld ter illustratie van de eerste indrukken Welke aspecten uit je les zijn het meest helder voor je? Welke onderdelen van de les waren volgens jou belangrijk voor het verloop van de les? Welke (onverwachte) wendingen nam je les? Wat vond je een leuk, interessant, uitdagend moment van de les? Wat vond je een moeilijk moment in de les? Wat waren volgens jou belangrijke leerervaringen voor de leerlingen?</p> <p>Kun je oorzaken en gevolgen aanwijzen tussen gebeurtenissen in je les? Welke leerervaringen hebben de leerlingen opgedaan naast de gestelde doelen? Had je de beginsituatie goed ingeschat van deze groep? Waren er reacties van leerlingen die je informatie gaven over hoe zij de les ervaren hebben? Zie je bepaalde patronen in de les of in verschillende lessen? Zie je verbanden met andere ervaringen? Welke vragen roept deze les op?</p> <p>Welke kwaliteiten van jezelf werden aangesproken in deze les en op welke manier? Welke ontwikkelpunten van jezelf werden zichtbaar in deze les? Wat waren belangrijke leerervaringen voor jou? Waarom was dit voor jou een goede of minder goede les? Wat zegt dit over jou?</p> <p>Welke algemene ontwikkelpunten worden duidelijk voor jezelf? Welke vraagstellingen kun je formuleren? Waar ligt voor jou een prioriteit?</p>				
Plan				
<p>Volgt je plan logisch uit de verdiepingsfase van je reflectie? Is je plan specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, meetbaar? Is je plan rijk en interessant? Kun je je verbinden aan je plan?</p>				

Figuur 2: Hulpvragen TVP

REFLECTIE TVP

Naam student:		Leerjaar:		
Naam mentor:		Groep:		
Naam stagedocent:		Datum:		

Onderwijsactiviteit:

TERUGBLIK

VERDIEPING

PLAN

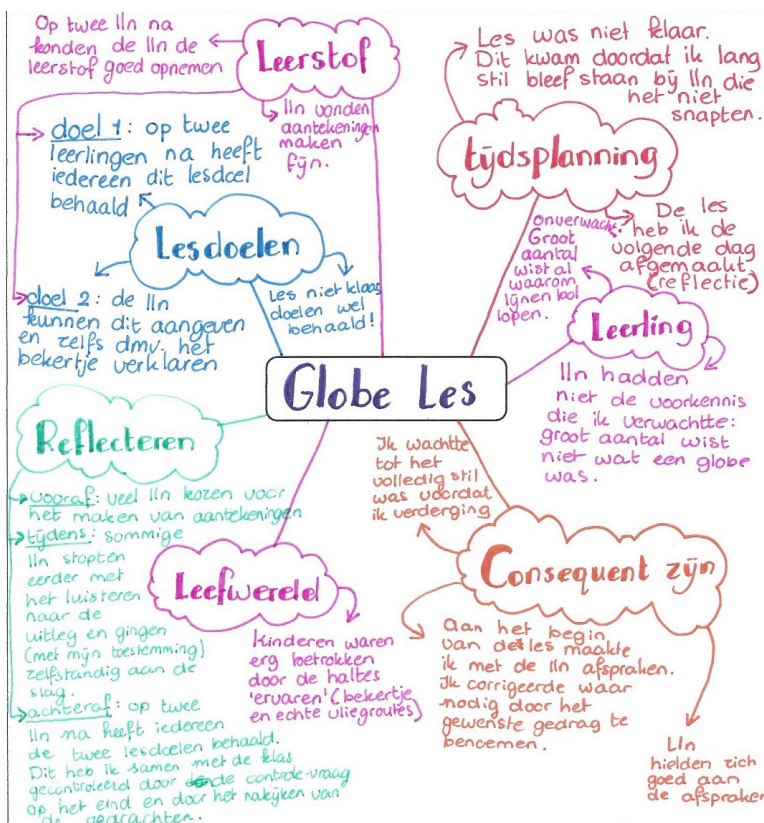
Model 3: De snelle reflectie

Het TVP model is een uitgebreide en systematische vorm van reflectie. In de beroepspraktijk is het niet altijd mogelijk en zinvol om bij iedere activiteit zo diepgaand te reflecteren. Daarnaast zijn er andere manieren van reflectie mogelijk waarbij geen vaste volgorde van stappen wordt doorlopen, maar het reflecteren vanuit associaties meer centraal staat. Zo heeft de *snelle reflectie* veel weg van een Mindmap en je kunt het formulier op de pagina hiernaast vinden.

Een Mindmap is een grafisch schema dat vertrekt vanuit een centraal onderwerp. Het onderwerp wordt meestal in het midden op een vel papier geplaatst en door associaties worden er allerlei verwante begrippen en concepten aan verbonden. Een Mindmap kun je beschouwen als een soort brainstorm waarmee je meer helderheid probeert te verkrijgen in iets wat nog niet helemaal duidelijk is. De associatieve manier van werken bij een Mindmap kan een goed hulpmiddel zijn bij de reflectie op praktijkervaringen.

Werkwijze

Denk na over een betekenisvolle les die je hebt gegeven en die de moeite waard is voor reflectie. Noteer het belangrijkste woord/begrip dat je bij je boven komt als je aan deze les terugdenkt. Zet dit woord of begrip in het midden van het blad. Schrijf daarna zoveel mogelijk woorden op die bij je boven komen als je aan je les denkt of aan het centrale begrip. Ga door totdat je het gevoel hebt de meeste zaken wel opgeschreven te hebben. Werk in de volgende fase met verschillende kleuren. Geef sleutelwoorden aan door deze een kleur te geven, te onderstrepen of te omcirkelen. Je kunt ook andere manieren bedenken om belangrijke onderdelen te benadrukken door te werken met hoofdletters, tekeningen, symbolen, pictogrammen, emoticons. Laat door middel van lijnen en pijlen verschillende vormen van samenhang zien als bijvoorbeeld oorzaak en gevolg. Bestudeer het gemaakte beeld zorgvuldig. Wat is opvallend? Wat is duidelijk(er) geworden? Beschrijf ten slotte in de onderste kolom wat je meeneemt uit deze ervaring voor een volgende onderwijsactiviteit.

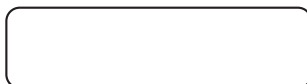
Figuur 3: Voorbeeld snelle reflectie

SNELLE REFLECTIE

Naam student:		Leerjaar:		
Naam mentor:		Groep:		
Naam stagedocent:		Datum:		

Onderwijsactiviteit:

MINDMAP

WAT NEEM JE MEE VOOR EEN VOLGENDE ACTIVITEIT?

--